

Ronde 3

Rielke Bogaert, Lieven Muylle & Louise Lambregts
Universiteit Gent
Contact: Rielke.bogaert@ugent.be
Lieven.Muylle@ugent.be

Vlaamse toetsen getoetst: lessen uit het zesde jaar secundair onderwijs

1. Inleiding

Sinds 2024 nemen alle leerlingen van het vierde leerjaar lager onderwijs en het tweede jaar secundair onderwijs deel aan de Vlaamse toetsen. Deze toetsen, ontwikkeld door het Steunpunt Centrale Toetsen in Onderwijs (verderop: Steunpunt), meten in hoeverre Vlaamse leerlingen de eindtermen voor Nederlands en wiskunde bereiken. Vanaf 2026 volgt het zesde leerjaar lager onderwijs en vanaf 2027 het zesde jaar secundair onderwijs.

Internationaal onderzoek, zoals PIRLS en PISA, toont al enkele jaren een daling in leesbegrip (Mulis e.a. 2023; OECD 2023). In onze huidige informatiesamenleving is leesbegrip een essentiële vaardigheid (Ng & Bartlett 2017). Daarom focust deze bijdrage op de Vlaamse toets Leesbegrip. Deze toets peilt naar het vermogen van leerlingen om informatie uit teksten te selecteren, te begrijpen en te beoordelen.

In mei 2025 werd een pilootstudie opgezet met het oog op de nieuwe doelgroep van het zesde jaar secundair onderwijs. Het Steunpunt testte de nieuw ontwikkelde leestaken uit bij een steekproef van leerlingen in de drie finaliteiten (i.e. de arbeidsmarkt-finaliteit, de dubbele finaliteit en de doorstroomfinaliteit). Daarnaast namen we 21 cognitieve interviews af bij leerlingen met een divers profiel (o.a. variatie in finaliteit, studierichting, geslacht, thuistaal, specifieke onderwijsbehoeften). Deze leerlingen doorliepen individueel de toets, samen met een onderzoeker, en verwoordden daarbij luidop hun gedachtegang. Daarenboven reflecteerden ze op de leestaken, het toetsplatform en de hulpmiddelen. Deze interviews leverden inzichten op over (1) de kwaliteit van de leestaken, (2) de toegankelijkheid van het digitale toetsplatform en (3) het gebruik van hulpmiddelen.

2. Kwaliteit van de leestaken

Het hoofddoel van deze pilootstudie was inzicht verkrijgen in de kwaliteit van de leestaken. Enerzijds richtte de studie zich op de ervaring van de leerlingen met de teksten (met daarbij aandacht voor de aansluiting bij hun leefwereld, een gepaste lengte en de rol van voorkennis). Anderzijds lag de focus op de toetsvragen zelf, waarbij mogelijke moeilijkheden bij het begrijpen van instructies of bij specifieke itemtypes in kaart werden gebracht.

De geïnterviewde leerlingen gaven aan de geselecteerde tekstonderwerpen interessant te vinden. Bovendien hadden ze weinig tot geen voorkennis over deze onderwerpen. De tekstlengte was steeds haalbaar, ook bij de relatief lange teksten. Een duidelijke opbouw en heldere vormgeving zorgen er namelijk voor dat leerlingen de leestaken als minder belastend ervaren, ook al werden ze binnen een digitale toetsomgeving aangeboden.

Daarnaast stond ook de kwaliteit van de toetsvragen centraal. Vooral sleep- en meerkeuzevragen bleken voor sommige leerlingen uitdagend. Sleepvragen vragen een afzonderlijke beoordeling van elk element, wat kan zorgen voor een hoge cognitieve belasting. Bij meerkeuzevragen liggen de antwoordopties voor deze doelgroep inhoudelijk vaak dicht bij elkaar, waarbij elke nuance telt. Opvallend was dat sommige leerlingen de toets als eenvoudig inschatten, maar desondanks een lage score behaalden. Verder bleek dat sommige leerlingen veel tijd verliezen bij vragen zoals ‘Welk van de volgende elementen staan wel in de tekst en welke niet?’ Uit angst iets over het hoofd te zien, bleven ze zoeken naar elementen die niet in de tekst staan. Wanneer vragen peilden naar synoniemen, veronderstelden leerlingen vaak dat het woord complex moest zijn. Hierdoor kozen ze soms snel het eerste woord dat enigszins passend leek. Tot slot gaven leerlingen aan dat ze het positief vonden dat bij sommige vragen een fragment uit de tekst werd herhaald. Dit hielp hen om gericht te zoeken naar specifieke informatie, zonder zich te verliezen in de volledige tekst.

3. Toegankelijkheid van het toetsplatform

Ten tweede werden de gebruiksvriendelijkheid en toegankelijkheid van het digitale toetsplatform onderzocht. Daarbij ging bijzondere aandacht uit naar hoe leerlingen scrollen binnen zowel de leesteksten als de toetsvragen, en hoe ze navigeren tussen verschillende vragen. Aangezien deze doelgroep aan de slag gaat met langere en complexere teksten, kan dit in een digitaal toetsplatform uitdagingen met zich meebrengen. Bij sommige items nemen bovendien de antwoordopties, die voor deze doelgroep vaak veel nuances bevatten, veel schermruimte in beslag. Hierdoor zijn ze niet altijd volledig zichtbaar en moeten leerlingen scrollen om alle informatie te bekijken.

Uit de cognitieve interviews blijkt dat de leerlingen hierbij nauwelijks problemen ondervinden. Itemtypes die we nog niet eerder bij andere doelgroepen uittestten, zoals het zelf intypen van een woord bij een open vraag, vormden ook geen belemmering. De leerlingen gaven aan dat ze de variatie in itemtypes net erg waarderen en dat ze op hun leeftijd voldoende digitaal vaardig zijn om zelf hun weg te vinden in een digitaal toetsplatform.

4. Gebruik van hulpmiddelen tijdens de toets

Het Steunpunt ontwikkelt de Vlaamse toetsen op basis van vier krachtlijnen (SCTO 2022):

1. betekenisvol toetsen;
2. toegankelijk toetsen;
3. betrouwbaar en valide toetsen;
4. digitaal en adaptief toetsen.

Binnen de krachtlijn ‘toegankelijk toetsen’ hanteert het Steunpunt het principe van *Universal Design for Assessment* (UDA). Dit houdt in dat de toetsen zo ontworpen worden dat ze maximaal toegankelijk zijn, opdat ze de kennis en vaardigheden van leerlingen zo goed mogelijk in kaart brengen (Ketterlin-Geller 2005). Om die toegankelijkheid te ondersteunen, zijn de volgende inhoudsondersteunde hulpmiddelen voor alle leerlingen beschikbaar in het toetsplatform: een online verklarend woordenboek, een glossarium (i.e. uitleg bij moeilijke woorden of woordgroepen) en een digitale markeerstift. Daarnaast is er een zoomfunctie voor afbeeldingen beschikbaar, een aanpasbare toetsachtergrond en de mogelijkheid om specifieke toetsvragen te ‘flaggen’. Leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften mogen hun eigen gebruikelijke voorleessoftware inzetten (Vlaamse Overheid, z.d.).

De pilootstudie onderzocht of deze hulpmiddelen voldoende inspelen op de ondersteuningsnoden van diverse leerlingen. Uit de interviews bleek dat leerlingen uit alle finaliteiten de hulpmiddelen positief beoordeelden, ongeacht of ze er gebruik van maakten. De digitale markeerstift en het glossarium werden het vaakst gebruikt. De leerlingen vonden de uitleg in het glossarium duidelijk en gebruiksvriendelijk, zeker in vergelijking met woordverklaringenlijsten of voetnoten in de klaspraktijk. Dit verklaart wellicht waarom het woordenboek minder werd geraadpleegd. Het ‘flaggen’ van vragen werd positief onthaald en op verschillende manieren ingezet, bijvoorbeeld om antwoorden te controleren of om overkoepelende vragen tot het einde te bewaren. Toch doorliepen de meeste leerlingen de toets lineair. Een leerling gebruikte voorleessoftware, maar ervaarde compatibiliteitsproblemen met het toetsplatform. Hierdoor ervaarde de leerling dit als tijdsintensief en demotiverend.

5. Conclusie

De pilootstudie rond de Vlaamse toets Leesbegrip in het zesde jaar secundair onderwijs toont aan dat de nieuw ontwikkelde leestaken, het digitale toetsplatform en de aangeboden hulpmiddelen over het algemeen positief worden onthaald door leerlingen uit de drie finaliteiten. De teksten sluiten aan bij hun leefwereld en zijn haalbaar qua lengte. De cognitieve interviews benadrukken de kwaliteit van de bestaande toetsvragen, maar bieden ook concrete inzichten om de vragen nog scherper op punt te stellen. Het digitale platform blijkt gebruiksvriendelijk en de variatie in vraagtypes werkt motiverend voor deze doelgroep. De inhoudsondersteunende hulpmiddelen, en dan vooral het glossarium en de digitale markeerstift, worden ingezet en gewaardeerd. Wel is er nog ruimte om de compatibiliteit van de voorleessoftware te verbeteren. Deze bevindingen bieden waardevolle inzichten voor de verdere optimalisatie van de Vlaamse toetsen Leesbegrip voor het zesde jaar secundair onderwijs.

Referenties

- Ketterlin-Geller, L.R. (2005). "Knowing what all students know: Procedures for developing universal design for assessment". In: *The Journal of Technology, Learning and Assessment*, 4 (2), p. 1-20.
- Mullis, I.V.S., M. von Davier, P. Foy, B. Fishbein, K.A. Reynolds & E. Wry (2023). *PIRLS 2021 International Results in Reading*. Boston: TIMSS & PIRLS International Study Center.
- Ng, C. & B. Bartlett (2017). *Improving reading and reading engagement in the 21st century: international research and innovation*. Singapore: Springer Nature.
- OECD (2023). *PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education*. Paris: OECD Publishing.
- SCTO (2022). *Toetsen voor onderwijsontwikkeling. Krachtlijnen voor de centrale toetsen in Vlaanderen*. Gent: Steunpunt Centrale Toetsen in Onderwijs.
- Vlaamse Overheid (z.d.). 'Vlaamse toetsen: wat, waarom, wie, wanneer en hoe'. Online raadpleegbaar op: https://www.vlaanderen.be/onderwijs-en-vorming/vlaamse-toetsen/vlaamse-toetsen-wat-waarom-wie-wanneer-en-hoe_